

Олександр РОЖКО

БЮДЖЕТНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Розглянуто підходи до визначення сутності та значення бюджетних інвестицій і бюджетних програм у контексті досягнення стабільного розвитку національної фінансової системи. Проаналізовано вплив обсягу бюджетних інвестицій на приріст ВВП. Визначено негативні чинники, які впливають на ефективність реалізації бюджетних програм в Україні. Запропоновано заходи щодо підвищення ефективності бюджетних інвестицій і, відповідно, покращення реалізації бюджетних програм в умовах зростаючого бюджетного дефіциту.

На сьогодні гостро постає питання збереження економічної стабільності, конкурентоспроможності, посилення впливу фінансової системи України на досягнення високих показників соціально-економічного розвитку. При цьому фундаментальним фактором розвитку та стабілізації фінансового сектору є макроекономічна ситуація в країні.

Однією з функцій бюджетної системи є економічне регулювання: визначення джерел, методів та інструментів залучення коштів до бюджету і напрямів їх витрачання для досягнення визначених цілей економічної політики, а саме: стабілізації економіки, стимулювання її зростання, проведення структурної перебудови національного господарства.

Основним з інструментів економічного регулювання є бюджетні інвестиції. За їх допомогою здійснюються капітальні видатки на розвиток інфраструктури, на фінансову підтримку підприємств та організацій, реалізація інвестиційних проектів для забезпечення соціально-економічних програм розвитку країни. Також бюджетні інвестиції відіграють вирішальну роль для

підтримки стабільності національної фінансової системи.

Актуальність проблем бюджетних інвестицій обумовлена необхідністю ефективного державного інвестування з метою зміцнення фінансової системи та виходу України на новий рівень розвитку. Для досягнення такої мети необхідним є ефективне виконання бюджетних програм, спрямованих як на підтримку та розвиток реального сектору, що нерозривно зв'язаний з фінансовою сферою, так і на розвиток фінансової системи загалом.

Питанням теорії і практики бюджетних інвестицій присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, серед яких: С. Буквинський, В. Дем'янишин, І. Запатріна, Т. Затонацька, О. Кириленко, Б. Малиняк, Ю. Пасічник, М. Кейнс, М. Фрідман, Е. Домар, А. Фуенте, Р. Барро. Проте на сьогодні особливо гостро постає питання щодо доцільності здійснення бюджетних інвестицій та реалізації бюджетних програм в умовах фінансової нестабільності. Відтак, метою статті є аналіз динаміки бюджетних інвестицій, ефективності реалізації бюджетних

програм та визначення їх ролі у механізмі стабілізації фінансової системи України.

Перш за все слід приділити увагу визначенню сутності бюджетних інвестицій. Так, на думку деяких вчених, бюджетними інвестиціями є видатки з державного та місцевих бюджетів, які спрямовуються на фінансування державних цільових програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку, програми розвитку окремих регіонів, галузей економіки, фінансування інвестиційних проєктів та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством [1].

Бюджетні інвестиції можна також трактувати як вкладення бюджетних коштів у розвиток продуктивних сил, в об'єкти інтелектуальної власності, розвиток підприємств, удосконалення робочої сили тощо. При цьому створені за рахунок бюджетних інвестицій об'єкти виробничого та невиробничого призначення переходять у власність держави [2].

Важливість даного економічного поняття полягає у тому, що через систему бюджетних інвестицій держава бере безпосередню участь в інвестиційних процесах. Виокремлення бюджетних інвестицій як особливого виду інвестицій зумовлено можливостями держави завдяки участі в інвестиційних процесах забезпечувати реалізацію національної стратегії соціально-економічного розвитку [3, 65].

При цьому, як зазначає Т. Затонацька, враховуючи обмеженість державних коштів, виникає необхідність проведення на державному рівні кількісно обмеженого вибору пріоритетних напрямів щодо бюджетних інвестицій, а також підвищення ефективності їх використання. За останні роки не було запропоновано однозначного визначення пріоритетних напрямів щодо бюджетних інвестицій [1].

Бюджетні інвестиції мають безпосередній зв'язок з бюджетними програмами, оскільки бюджетна програма – це інвестицій-

ний проєкт, для реалізації якого використовуються бюджетні кошти. Бюджетна програма передбачає сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій. Бюджетні програми можуть виконуватись в рамках Програм економічного й соціального розвитку України, що являють собою комплексну систему цільових завдань і запланованих державою ефективних шляхів і засобів досягнення поставлених цілей, термінів виконання цих завдань, їх виконавців і джерел фінансування [4].

Для підвищення рівня фінансової стабільності України прийнята “Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр.”. В рамках цієї програми заплановано приділяти увагу усім складовим фінансової системи – державним фінансам, банківському сектору, фондовому ринку. Головним завданням Національного банку України, в рамках даної програми, є стимулювання нарощення обсягів кредитування економіки та зниження кредитних ставок. Кредитні установи, що розблокують кредитування економіки, знижують ризики кредитування та нарощують кредитні портфелі, отримують гарантований доступ до засобів рефінансування НБУ. В результаті цього українські підприємства отримують можливість залучення довгострокових кредитних ресурсів, а банківська система зможе працювати більш прибутково [5].

В рамках Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” визначено, що для забезпечення належного виконання фінансовим сектором України функції фінансового забезпечення сталого економічного розвитку необхідно забезпечити низький рівень інфляції та гнучкий валютний курс, збіль-

шити рівень капіталізації фінансової системи, знизити частку проблемних активів у загальному портфелі банків, забезпечити щорічне підвищення капіталізації та обсягу торгів організованого фондового ринку. В межах даної програми передбачається завершення рекапіталізації банків за рахунок бюджетних коштів, підвищення вимог до мінімального розміру статутного капіталу, зміцнення політичної незалежності НБУ та інші заходи.

Індикаторами успіху при цьому були визначені: досягнення рівня інфляції – 5–6% до 2014 р., відсутність різких стрибків курсу гривні в 2011–2014 рр.; зниження частки проблемних активів у загальному портфелі активів банків та інших фінансових установ до 7–8% до 2011 р., 5% – до 2014 р.; збільшення середнього рівня власного капіталу банків не менше ніж удвічі до 2014 р. [6].

У 2012 р. інфляція становила 3,3%, у першому півріччі 2013 року мала місце дефляція на 0,6%. Частка проблемних активів у загальних активах банків у 2011 р. становила 7,5%, у 2012 – 6,4%, у жовтні 2013 р. – 6,1%. Обсяг банківського капіталу за 10 місяців 2013 р. збільшився на 5,6%, та на 8,9% за 2012 р.

Окрім того, за 10 місяців 2013 р. НБУ витратив 181,4 млрд. грн. на рефінансування банків за середньозваженою процентною ставкою 2,04%, при тому, що у 2012 р. було використано 97,6 млрд. грн. за ставкою 8,13%, а у 2011 році – 28,8 млрд. грн. за ставкою 12,4% [7; 8].

Показники, що були вибрані в якості індикаторів для оцінки ефективності впровадження Програми показують позитивну динаміку і це свідчить, що дії уряду, спрямовані на стабілізацію фінансової системи в рамках даної програми, є досить успішними. Проте успіх досягається значними витратами держави, що ставить під сумнів ефективність Програми.

В рамках “Стратегії розвитку фінансового сектору до 2015 р.”, прийнятої у 2008 р. передбачено провести реформу державного регулювання, посилити конкурентоспроможність вітчизняних фінансових установ шляхом підвищення рівня їх капіталізації та якості активів, переорієнтувати попит вітчизняних суб’єктів господарювання на внутрішні джерела фінансових ресурсів, створити сприятливий інвестиційний клімат [9].

Серед основних напрямків сучасної бюджетної політики передбачено підвищення ефективності бюджетних інвестицій. В умовах низької динаміки приватних інвестицій зростання економіки можливо через збільшення обсягів і підвищення ефективності бюджетних інвестицій. Держава нарощує обсяг інвестиційних видатків, проте ці інвестиції не приносять очікуваних результатів для економіки, що обумовлено неефективністю вибору об’єктів фінансування – проектів, які створюють незначні позитивні зміни для господарського комплексу України, загальним несприятливим інвестиційним кліматом та значними корупційними втратами бюджетних коштів через поширену практику зловживань у даній сфері.

З метою покращення ситуації та максимізації економічного ефекту від бюджетних інвестицій у 2013 р. передбачається:

– впорядкувати сферу державних закупівель;

– затвердити чітку методику визначення пріоритетних проектів розвитку, фінансування яких здійснюватиметься за бюджетні кошти. Бюджетні кошти повинні витрачатися на ті проекти та програми, які матимуть найбільший економічний чи соціальний ефект для держави;

– впровадити принцип співфінансування інвестиційних проектів, оптимально розподіляти фінансові зобов’язання між центральною, місцевою владою та приват-

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА І БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ

ними інвесторами, які отримають вигоду від їх реалізації;

– законодавчо закріпити надання державних гарантій виключно під кредитування проектів інвестиційного характеру, що мають загальнодержавне значення;

– запровадити регулярний моніторинг стану реалізації найбільш потужних інвестиційних проектів, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, з публічною презентацією його результатів [10].

Викладене вище свідчить, що держава здійснює заходи, спрямовані на стабілізацію фінансової системи України, ухвалює необхідні програми та здійснює бюджетні інвестиції. Так, у табл. 1 показана динаміка бюджетних інвестицій за період з 2003 р. по

червень 2013 р., що свідчить: навіть незначні зміни у політиці здійснення бюджетних інвестицій можуть сприяти кількісному та якісному впливу на економічний розвиток держави.

При найвищому рівні інвестицій 3,33% у 2004 р. приріст ВВП склав 29,09%, а у 2007 р. при обсязі інвестицій 2,47% спостерігався приріст ВВП – 32,45 %. У період 2008–2009 рр. спостерігається тенденція до скорочення державних інвестицій як у питомій вазі до ВВП, так і у реальних обсягах. Так, у 2009 р. обсяг інвестицій у реальний сектор економіки знизився до 1,19% ВВП. В цей же рік приріст ВВП скоротився на 3,66% порівняно з 2008 р. У 2010 р. спостерігається приріст ВВП на рівні 18,53%,

Таблиця 1
Інвестиції за джерелами фінансування та обсяг ВВП України за 2002–2012 рр.*

(млн. грн.)

Показники	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Січень-червень 2013
Обсяг ВВП	267344	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1082569	1302079	1408889	653494
Приріст ВВП, %	18,39	29,09	27,92	23,26	32,45	31,54	-3,66	18,53	20,28	8,20	-
Інвестиції з державного та місцевих бюджетів у % до ВВП	2,12	3,33	2,04	2,26	2,47	2,27	1,19	1,60	2,09	1,87	0,67
У фактичних цінах, млн. грн.											
Усього інвестицій – у тому числі за рахунок:	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	189060,6	259932,3	293691,9	103330,3
коштів державного бюджету	3570	7945	5077	6846	10458	11576	6687	10952,2	18394,6	17141,2	2047,4
коштів місцевих бюджетів	2095	3544	3915	5446	7324	9918	4161	6367,7	8801,3	9149,2	2308,7
Відсотків до загального обсягу											
Усього інвестицій – у тому числі за рахунок:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100	100
коштів державного бюджету	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	5,8	7,1	5,8	2,0
коштів місцевих бюджетів	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	3,4	3,4	3,1	2,2

*Складено на основі [11; 12].

в деякій мірі на це вплинуло зростання обсягу інвестицій до рівня 2008 р.

Бюджетні інвестиції за 2011 р. становили 18,4 млрд. грн., або 2,09% від загального обсягу ВВП. Фактично, продовжується тенденція до скорочення питомої ваги бюджетних інвестицій, оскільки у 2012 р. питома вага бюджетних інвестицій у ВВП складала лише 1,87%, тобто на 0,22 п. п. менше, ніж у попередньому році (рис. 1).

Виконання інвестиційних витрат у 2006–2008 рр. було на рівні 89,3%, 82,7% і 79,7% відповідно. Показник виконання знизився до 56,9% у 2009 р. і повернувся до 71% у 2010–2011 рр. Критично низький рівень зазначеного показника у 2009 р. зумовлений невиконанням запланованих доходів (фактичні доходи становили 82% від передбаченого у бюджеті). Рівень виконання поточних витрат також був нижчим, ніж зазвичай, – 93,1%. Водночас, низький показник виконання капітальних витрат у 2010–2012 рр. спостерігався поряд із високим рівнем доходів.

Рівень фактичного фінансування витратків бюджету становив: 56,9% у 2010 р., 70,8% у 2011 р., 71,4% у 2012 р. Таким чи-

ном, фактичні витрати відхилювалися від запланованих більш ніж на 25% [13].

В економічній теорії існує поняття граничної межі бюджетних інвестицій А. Фуенте, яка дорівнює 2% ВВП. Це означає, що оптимальне відношення бюджетних інвестицій до ВВП не повинно перевищувати цієї межі. Негативним вважається будь-яке відхилення від 2% (рис. 2).

Перевищення значення лінії А. Фуенте свідчить про надмірне втручання держави в інвестиційні процеси, що відбуваються, ігнорування приватного інвестора та надмірне витрачання бюджетних коштів. Зниження даного рівня нижче 2% свідчить про надмірну автономію економічних процесів та про незацікавленість держави інвестувати в економіку. Ця тенденція може призвести до відтоку приватних інвестицій та зниження інвестиційної привабливості національної економіки [2].

В Україні, починаючи з 2005 р., спостерігається зниження обсягу інвестицій, що здійснюються з державного бюджету. Межа бюджетних інвестицій А. Фуенте не перевищується, оскільки щорічно обсяги бюджетних інвестицій, що здійснюються з державного бюджету щодо ВВП, менші ніж

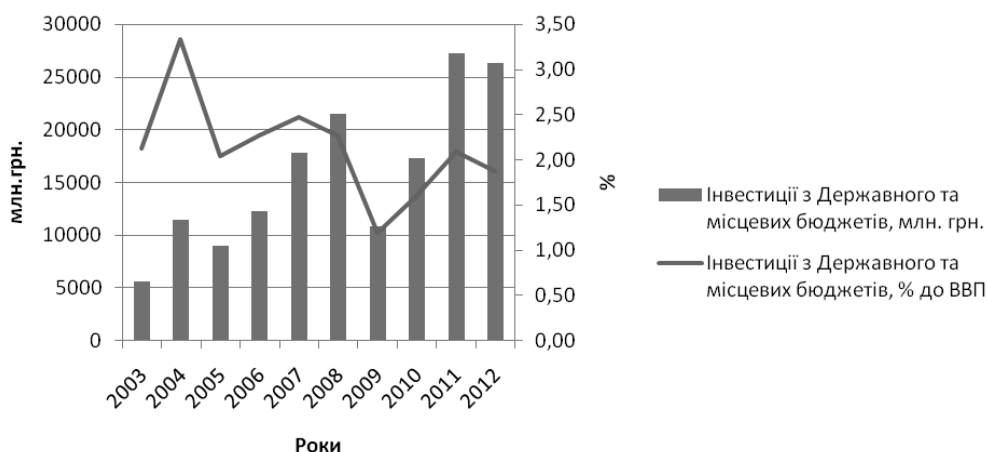

Рис. 1. Обсяг інвестицій державного бюджету та місцевих бюджетів за 2002–2012 рр. в абсолютних та відносних показниках [11, 12].

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА І БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ

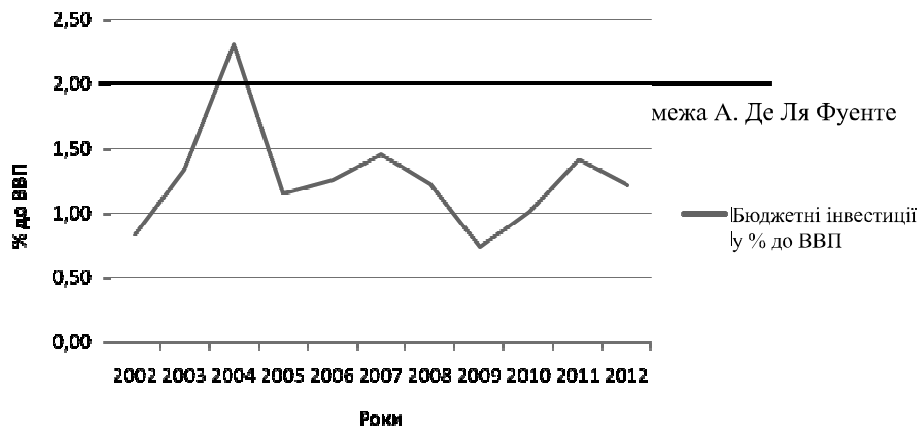

Рис. 2. Інвестиції з державного бюджету у відсотках до ВВП та їх співвідношення з межею А. Фуенте [11].

2%. Разом з тим спостерігається поступове зниження частки бюджетних інвестицій у загальному обсязі ВВП і це свідчить про послаблення ролі бюджетного інвестування в Україні.

Аналітики Світового банку стверджують, що для подальшого розвитку економіки країни та стабілізації фінансової системи, Україна потребує величезного обсягу бюджетних інвестицій. Разом з тим, система управління бюджетними інвестиціями в Україні має низку недоліків, зокрема – це відсутність чіткого визначення змісту державного інвестиційного проекту, що дозволяє виконавцям багатьох проектів уникати перевірки з боку громадськості; відсутність чіткого зв'язку між державними інвестиційними проектами і стратегіями розвитку на загальнодержавному і галузевому рівнях, що дало б змогу встановлювати пріоритети державних інвестиційних проектів; відсутність ефективного оцінювання проектів і процедур перевірки оцінки ефективності використання бюджетних коштів [8].

У результаті цього має місце значне недовиконання завдань державних інвестиційних програм, причому багато проектів залишаються незавершеними або їх реалі-

зація затримується, а вартість проектів суттєво зростає. Наприклад, середня вартість бюджетних інвестиційних програм у будівництві в Україні приблизно на 23% вища, ніж у Німеччині, на 22% – ніж у більшості країн ЄС, та на 20% – ніж у сусідній Польщі, хоча витрати на оплату праці набагато нижчі в Україні [11].

Негативними чинниками, що впливають на незадовільний рівень управління бюджетними інвестиціями і, відповідно, на ефективність реалізації бюджетних програм, є [14]:

1. Відсутність структурованої та повної системи планування й управління бюджетними інвестиціями.

2. Відсутність чіткого інституціонального розуміння основ управління бюджетними інвестиціями, вигід від існування кращої системи і затрат та ризиків, притаманних існуючій системі реалізації бюджетних програм.

3. Відсутність погодженого юридичного визначення державного інвестиційного проекту, що зумовлює різні підходи до управління проектами. Це призводить до нечіткої і суб'єктивної класифікації та створює різні підходи до фінансування державних інвестиційних проектів.

4. Часта зміна урядом стратегії, що створює додаткові труднощі для установ, які впроваджують проекти і програми в умовах відсутності будь-якої визначеності.

5. Майже повна відсутність чіткої концепції встановлення цілей, орієнтованих на результати та підходи до економічної оцінки варіантів запропонованих бюджетних програм.

6. Корупція, що впливає на зменшення ефективності при виконанні державних інвестиційних проектів та призводить до збільшення незапланованих затрат на реалізацію бюджетних програм.

7. Плинність кадрів державної служби, що створює інституціональну нестабільність, яка обмежує побудову реальної спроможності щодо ефективного управління державними інвестиційними проектами в найближчому майбутньому.

8. Низький рівень виконання запланованих капітальних витрат, що відображає слабкість системи управління бюджетними інвестиціями і, відповідно, недостатню спроможність правильно планувати надходження і капітальні витрати.

Для нівелювання зазначених недоліків Україна потребує термінових заходів. У звіті Світового банку [13] запропоновано рекомендації для покращення системи управління бюджетними інвестиціями в Україні, що частково знайшли своє відображення в Програмах розвитку, які наразі впроваджуються в Україні.

Насамперед, уряд має чітко визначити характер державних інвестиційних програм і проектів на основі юридично закріплених норм, так щоб усі проекти, що фінансуються з бюджету, а також через державно-приватні партнерства, проходили належну оцінку та відбір до впровадження. Необхідно розглянути питання розроблення інструменту середньострокового стратегічного планування інвестицій, що має пов'язати державні інвестиційні програми зі стратегі-

ями розвитку на загальнодержавному і галузевому рівнях. Окрім того, організації, що пропонують проекти, повинні нести за них повну відповідальність, від їх підготовки та подання до реалізації.

Уряд має забезпечити адекватний інституційний потенціал і необхідні людські ресурси, оскільки належна наявність висококваліфікованих фахівців і навчання є важливими для таких центральних установ, як Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство фінансів України, а також для інших урядових установ, що започатковують і впроваджують державні інвестиційні проекти.

На думку МВФ, фінансовий сектор України недостатньо ефективно виконує функції акумулювання фінансових ресурсів та їх перерозподілу на пріоритетні потреби економічного розвитку. Це не лише не сприяє економічному зростанню, а й зумовлює накопичення ризиків через посилення зовнішнього боргового навантаження та підвищення залежності від зовнішньої кон'юнктури. Як результат, маємо недостатню стійкість фінансової системи України до впливу різноманітних внутрішніх і зовнішніх шоків [15].

Таким чином, для стабілізації розвитку фінансової системи України необхідним є розвиток реального сектору та економіки в цілому.

На сьогодні світові тенденції характеризуються сповільненням економічної активності та високим ступенем невизначеності щодо перспектив подолання кризових явищ [16]. В світлі таких тенденцій приватні інвестори не зможуть забезпечити достатній обсяг інвестицій, що потребує економіка, оскільки інвестиційний клімат в Україні є несприятливим (за результатами дослідження Європейської бізнес асоціації, у 2012 р. індекс інвестиційної привабливості України становив 2,18 балів за п'ятибальною шкалою (в 2011 р. – 2,19), що

є найнижчим значенням за останні 4 роки) [17]. Тому, значне місце у стимулюванні розвитку національної економіки відводиться бюджетним інвестиціям, що через бюджетні програми покликані забезпечити задекларовані темпи соціально-економічного розвитку, покращити інвестиційний клімат, стабілізувати розвиток фінансової системи України.

Варто зазначити, що Україна досягає запланованих показників у реалізації бюджетних програм, проте для забезпечення таких результатів використовуються надмірні обсяги грошових коштів. Отож, необхідним є чітке визначення пріоритетних напрямів бюджетних інвестицій, забезпечення процесу державного інвестування високо кваліфікованими фахівцями, що нададуть достовірну та якісну оцінку інвестиційних проектів та дозволять обрати найкращі з них.

З метою підвищення ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на реалізацію державних цільових програм необхідно забезпечити взаємозв'язок між бюджетними асигнуваннями на державні цільові програми та конкретними цілями і кількісно вимірюваними показниками оцінки їх досягнення. Якщо під час виконання бюджетної програми виявлено, що вона не дозволяє досягнути передбачених цілей, варто відмовитися від її подальшої реалізації зі своєчасним внесенням змін у відповідні нормативно-правові акти. Також необхідно зупинити фінансування неефективних або належним чином необґрунтованих бюджетних програм, розробити і затвердити в усіх програмах показники ефективності оцінки діяльності державних замовників з метою підвищення їх відповідальності за кінцевий результат.

Отже, бюджетні інвестиції можуть здійснювати суттєвий вплив на стабілізацію і розвиток економіки за умови їх раціонального використання, навіть в умовах зна-

чного бюджетного дефіциту. Оптимальний розподіл державних капітальних вкладень за галузями економіки у поєднанні з важеною податковою та інвестиційною політикою, розрахованою на довгостроковий період, заснований на використанні інформаційних ресурсів при прийнятті відповідних управлінських рішень, є одним із факторів стабілізації і розвитку національної фінансової системи та економічного простору загалом.

Література

1. Затонацька Т. Г. Бюджетні інвестиції в реальний та людський капітал як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 1 (42) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npdfi/2008_1/statti/086-100-Zatonatcka.pdf
2. Клівіденко Л. М. Роль та значення бюджетних інвестицій в соціально-економічному розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1098>
3. Рожко О. Д. Інноваційно-інвестиційна спрямованість бюджетної політики України // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 64–73.
4. Колодій Ю.С. Формування державних програм соціально-економічного розвитку / Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – № 22.5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/22_5/212_Kol.pdf
5. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки / Урядовий портал виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059
6. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: програма економічних реформ на 2010–2014 роки / Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

7. Статистичні публікації та аналітичні огляди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

8. Ukraine: Stabilizing a banking sector in crisis / World bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22704187~menuPK:141310~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>

9. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2015 року / Український кредитно-банківський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kbs.org.ua/files/dpee1.pdf>

10. Щодо основних напрямів бюджетної політики України на 2013 рік. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/802/>

11. Ukraine Public investment management performance assessment (Ukrainian) / World Bank – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://issuu.com/world.bank.europe.central.asia/docs/ukraine-pim-ukr>

12. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Efficiency in public investment is essential for Ukraine, says the World bank / World Bank – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/03/21/efficiency-in-public-investment-is-essential-for-ukraine-says-the-world-bank>.

14. How to improve public investment efficiency in Ukraine? / Institute for east and southeast european studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ios-regensburg.de/fileadmin/doc/Frensch_how_to_improve.pdf

15. Відновлення співпраці з МФВ буде сприяти підвищенню інвестиційної активності / Українська європейська перспектива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.u-e-p.eu/about-us/mission.html>

16. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2013-2014 роках. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1109/>

17. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України. Аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ynvestyc_polityka-5b7ef.pdf